

**Folldal
nasjonalparkkommune**

KOMMUNEPLANENS SAMFUNNSDEL 2023 – 2035

MÅL OG STRATEGIER MED VURDERINGER

Forslag til høring og offentlig ettersyn 24.03.2023 – 08.05.2023

Fjellbygda for alle

Innhold

Innledning.....	3
Beskrivelse av dokumentene.....	3
Medvirkning til kommuneplanens samfunnsdel 2023-2035.....	3
Handlingsdel og kobling mot økonomiplan.....	5
Tilnærming til FNs bærekraftsmål.....	7
1. Visjon – Fjellbygda for alle.....	10
2. Folkehelse og lik rettighetsoppnåelse for alle	12
3. Bolyst og trivsel	17
Befolkningsutvikling – en indikator på om kommunen har lyktes med bolyst og trivsel.....	17
Tilgjengelige boliger for alle	19
Det skal være godt å vokse opp i Folldal.....	22
Allsidig kulturliv og attraktive nærmiljø	25
4. Næringsliv og landbruk	29
5. Nasjonalparkkommunen Folldal	35
6. Arealstrategi.....	39
7. Kommunen som organisasjon.....	42
8. Samfunnssikkerhet og beredskap	45
9. Klima, energi og miljø.....	48

Innledning

Beskrivelse av dokumentene

Kommuneplanens samfunnsdel omfatter følgende dokumenter:

- **Mål og strategier med vurderinger**
Dokumentet inneholder kommunens mål og strategier inkludert vurderinger og beskrivelse av planprosessen.
- **Dokument med mål og strategier**
Dokumentet inneholder en opplisting av kommunens mål og strategier.
- **Innspill fra medvirkningsprosessen**
Dokumentet oppsummerer innspillene som er kommet inn i medvirkningsprosessen.
- **Planprogram vedtatt 23.06.2022**
Planprogrammet avklarer rammer, organisering og prosess for planarbeidet.
- **Handlingsdel og økonomiplan – utarbeides i planperioden 2023-2026**
Et felles dokument med tiltak som skal følge opp målene og strategiene i kommunens planer.

Medvirkning til kommuneplanens samfunnsdel 2023-2035

Medvirkning til kommuneplanens samfunnsdel er gjennomført med utgangspunkt i medvirkningsplanen i planprogrammets kapittel 5. I forhold til erfaringer fra tidligere kommuneplanprosesser, er det kommet inn mange innspill fra et bredt utvalg av befolkningen og det har også vært god involvering av kommunens enheter og politikere. Det vurderes at kravet til medvirkning i planprosessen jf. plan- og bygningsloven er tilstrekkelig ivaretatt. Dette gjelder også for grupper som krever spesiell tilrettelegging. Nedenfor er de ulike formene for medvirkning som er gjennomført nærmere beskrevet. De generelle kravene til behandling av plansaker som omfatter krav til høring og offentlig ettersyn, er ikke tatt med. Innspill fra medvirkningsprosessen er vedlagt som egne dokumenter.

Regionalt planforum

Utkast til samfunnsdelen ble presentert for planforum 08.02.2023. Regionale myndigheter kom med nyttige innspill til planen.

Politikere

Revidering av kommuneplanens samfunnsdel har vært tema på flere av formannskapetets og kommunestyrets møter i tillegg til den generelle behandlingen av planen. Arbeidsgruppa har informert om planarbeidet og framdrift samtidig som det er gjort avklaringer underveis i planprosessen. Spesielt nevnes følgende:

- Arealstrategi – formannskapet.
- Status som nasjonalparkkommune – kommunestyret.
- Visjon og presentasjon av spørreundersøkelsen – kommunestyret.
- Avklaring av øvrige problemstillinger – kommunestyret.

Grupper som krever spesiell tilrettelegging

Ungdomsrådet, Eldrerådet og Rådet for personer med nedsatt funksjonsevne har i tillegg til å være høringsparter, blitt direkte involvert i planarbeidet både gjennom informasjon om planprosessen og diskusjon av ulike påstander og problemstillinger. Konkret ble rådene involvert ved at medlemmer fra arbeidsgruppa for revidering av samfunnsdelen, deltok på rådenes møter. Det ble plukket ut aktuelle påstander fra spørreundersøkelsen til innbyggerne som utgangspunkt for diskusjon og innspill. Det er kommet inn mange innspill fra rådene som er tatt med videre i planarbeidet. Forslag til mål og strategier vil også bli presentert for rådene.

Innbyggere og næringsliv

Informasjon

Informasjon om planprosessen og mulighetene for medvirkning er lagt ut på kommunens hjemmeside, Facebook side, på informasjonsskjermene til kommunen og det er hengt opp plakater. Direkte lenke til informasjon om revidering av samfunnsdelen har vært plassert på forsiden til kommunens hjemmeside. I alt har det vært 478 besøkende på kommunens hjemmeside for revidering av samfunnsdelen fra september 2022 til og med 17.01.2023. Innspill som har kommet inn er også blitt presentert på hjemmesiden. Invitasjon til å delta på framtidsverksted og spørreundersøkelsen for innbyggerne ble sendt på sms.

Framtidsverksted

Det ble arrangert framtidsverksted med gruppearbeid 22.09.2019. Alle innbyggere var invitert til møtet.

Spørreundersøkelse

På grunn av tidsmangel ble det gjennomført en spørreundersøkelse for innbyggerne i kommunen istedenfor gjestebud. Spørreundersøkelsen ble sendt ut digitalt, men det var også mulighet for å svare på papir lagt ut på frivillighetssentralen, biblioteket og i servicetorget. Det kom inn i alt 210 svar på undersøkelsen. Dette er langt flere svar enn forventet.

Framtidstro 1. - 4. klasse

Våren 2022 ble det gjennomført et prosjekt om framtidstro i 1. – 4. klasse. Prosjektet ble presentert ved en utstilling i foajeen på flerbrukshuset. Det som ble presentert på utstillingen er blitt brukt som innspill til planprosessen. Det ble ikke gjennomført ytterligere framtidsverksteder på skolen.

Intern medvirkning

Kommunens enheter er blitt involvert ved at de har fått i oppgave å gjennomgå mål og strategier i gjeldende samfunnsdel og komme med innspill til disse. Hvor grundig gjennomgangen er blitt gjort og hvor mange i enhetene som er blitt involvert, har variert. Dette av praktiske årsaker i forhold til enhetenes arbeidsoppgaver og organisering.

Revidering av samfunnsdelen har vært tema på flere av kommunens ledermøter hvor enhetsledere og kommunedirektør er samlet.

Det er ikke blitt ansett som nødvendig å ha egne møter med tillitsvalgte og verneombud. Disse er blitt involvert gjennom øvrig involvering av enhetene.

Handlingsdel og kobling mot økonomiplan

Bakgrunn

I henhold til planprogrammets kapittel 4.2 er et av satsningsområdene i utarbeidelse av ny samfunnsdel å formalisere kobling mellom samfunnsdel, budsjett og økonomiplan. Dette for å gi en sterkere forankring av kommuneplanens samfunnsdel i kommunens aktiviteter og sikre at aktiviteten skjer innenfor de økonomiske rammene kommunen har. Gjeldende kommunelov som ble vedtatt i 2018 gir skjerpede krav til kobling mellom samfunnsplanlegging og økonomiplan.

Til kommuneplanens samfunnsdel 2010-2026 er det ikke utarbeidet en egen handlingsdel, men mål og strategier fra samfunnsdelen er blitt brukt som overordnede føringer og rammer ved utarbeidelse av økonomiplanen.

Statsforvalteren i Troms og Finnmark har utarbeidet et veiledningsnotat «Veien fram mot en bedre kobling mellom samfunnsplan og økonomiplan». I dette notatet er det anbefalt at det utarbeides et felles dokument for samfunnsdelens handlingsdel og økonomiplan. Et slikt felles dokument vil oppfylle kommunelovens krav til kobling mellom disse dokumentene. Både økonomiplan og samfunnsdelens handlingsdel skal være 4-årige plandokumenter som rulleres årlig. Ett felles dokument med en felles planprosess vil dermed være både tids- og ressursbesparende.

Det konkluderes derfor med at for å oppnå målet om en bedre kobling mellom samfunnsdelens handlingsdel og økonomiplan, må dette utarbeides som ett dokument med felles planprosess.

Utarbeidelse handlingsdel og økonomiplan

Da Folldal kommune per i dag ikke har et felles dokument for samfunnsdelens handlingsdel og økonomiplan, vil utarbeidelse av et slikt dokument være arbeids- og tidskrevende. Det er derfor valgt å først vedta selve samfunnsdelen med mål og strategier, for så å utarbeide handlingsdel og økonomiplan i neste planperiode, 2023-2027.

Forutsetninger i samfunnsdelen

For at det skal være mulig å oppnå god kobling mellom samfunnsdelen og økonomiplanen har Statsforvalteren i sitt veiledningsnotat satt opp forutsetninger til samfunnsdelen. Nedenfor er forutsetningene listet opp sammen med merknader for hvordan dette bør følges opp i kommunens arbeid. Ved denne revideringen er forutsetningen lagt til grunn.

a) Være forankret i sittende kommunestyre.

Nytt kommunestyret må settes inn i samfunnsdelen og vurdere om denne skal revideres i planperioden eller videreføres uendret. Dette gjøres i forbindelse med utarbeidelse av kommunal planstrategi.

b) Være avgrenset og ikke for altomfattende.

Dette må hensyntas i utarbeidelse av samfunnsdelen. Utfordringen her er at det er mange krav og ønsker om emner og temaer som skal være med i planen.

c) Ha tydelige satsningsområder og hovedmål som gir retning.

Dette må legges til grunn ved utarbeidelse av planens mål og strategier. Prioritering av satsningsområder må tydeliggjøres i planprogrammet for revidering.

d) Må betraktes som et reelt styringsverktøy for administrativ ledelse.

Kommuneplanens samfunnsdel må gjøres kjent for administrativ ledelse og ledelsen må involveres ved revidering og utarbeidelse av planstrategi. Kommunen må ha et godt plansystem og gode rutiner for oppfølging av samfunnsdelen.

e) Kommuneadministrasjonen må være tro mot føringer i overordene planer og ta ansvar for målrealisering og oppfølging.

Kommuneplanens samfunnsdel og kommunens øvrige plansystem må gjøres kjent for hele administrasjonen. Samarbeid innad i administrasjonen og involvering er viktige elementer for å oppnå dette punktet.

f) Ha satsninger som er realistisk ut fra handlingsrommet kommunen har.

Handlingsrommet må legges til grunn for utarbeidelse av mål og strategiene i kommuneplanen.

Tilnærming til FNs bærekraftsmål

FNs bærekraftsmål skal i henhold til Nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging 2019-2023, danne grunnlaget for planleggingen. Ved utarbeidelse av Folldal kommunes samfunnsdel 2023-2035 er Stortingsmelding 40 (2020-2023), Mål med mening, benyttet som utgangspunkt for forståelse av bærekraftsmålene og for å kunne knytte bærekraftsmålene opp mot lokale forhold.

Bærekraftig utvikling:

«En utvikling som imøtekommer dagens behov uten å ødelegge mulighetene for at kommende generasjoner skal få dekket sine behov.»

FN viser til tre dimensjoner som verden må jobbe med for å skape en bærekraftig utvikling. Disse tre dimensjonene er klima og miljø, økonomi og samfunn (sosiale forhold). Disse dimensjonene kan i noen tilfeller stå i konflikt med hverandre, og det er sammenhengen mellom disse tre dimensjonene som avgjør om noe er bærekraftig.

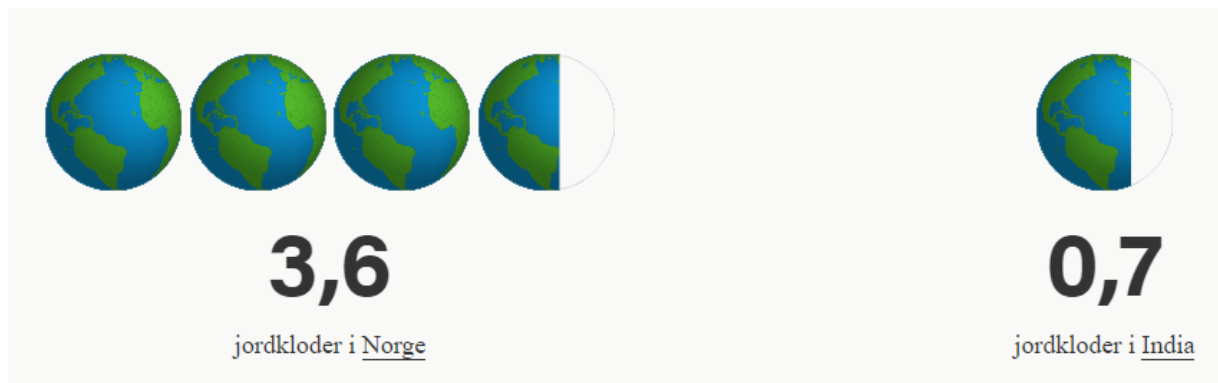
MILJØ OG KLIMA:

Verdens står i økende grad overfor en klimakrise. Klimaendringene fører blant annet til at samfunnene vi lever i blir sårbare for ekstremvær og naturkatastrofer. Lokalt vil endringer i klima ha innvirkning på blant annet temperatur og nedbør. Vi kan for eksempel oppleve mer styrtregn, og må sørge for at vi er rustet for det.

En annen miljøkrise, som henger tett sammen med klimakrisen, er tapet av naturmangfold. Lokalt kan varmere klima for eksempel føre til endret bruk av leveområdene til for eksempel villrein.

ØKONOMI: GRØNN VEKST OG MINDRE ULIKHET

Den økonomiske dimensjonen av bærekraft handler om å sikre økonomisk trygghet for mennesker og samfunn. Utfordringen vår i fremtiden er å sikre at den økonomiske veksten blir bærekraftig og holder seg innenfor naturens tåleevner.

Illustrasjon hentet fra www.fn.no: Hvis alle mennesker skulle hatt samme forbruk som en gjennomsnittlig innbygger i Norge ville vi hatt behov for 3,6 jordkloder. Som sammenlikningsland har FN valgt India.

SOSIALE FORHOLD: HVORDAN BEKJEMPE FATTIGDOM

Utdanning, anstendig arbeid, likestilling, kulturelt mangfold og et godt helsetilbud er med på å sikre at alle mennesker får et godt grunnlag for et anstendig liv. Menneskerettighetene er det viktigste utgangspunktet for dette.

God utdanning er et viktig bidrag til å forhindre fattigdom. Likestilling i skole og arbeidsliv har en positiv effekt på økonomien.

Lokale forhold

Ved utarbeidelse av planen har Folldal kommune valgt å ta utgangspunkt i utfordringer og temaer som er relevante og viktig for kommunen som organisasjon og lokalsamfunn. Deretter er det satt som en forutsetning at selve målene og strategiene skal bidra til å innfri ett eller flere av bærekraftsmålene. For hvert tema er det laget et avsnitt som beskriver grunnlaget for målene og strategiene som er foreslått i planen.

Her er et eksempel fra temaet «Visjon»:

Fremme integrering og inkludering av alle.

Alle skal ha tilgang til trygge inkluderende og tilgjengelige grøntområder og offentlige rom

Beskytte, gjenopprette og fremme bærekraftig bruk av økosystemer, sikre bærekraftig forvaltning samt stanse tap av artsmangfold.

Bærekraftig utvikling rommer flere dimensjoner, og det kan oppstå dilemma både mellom og innenfor hver av de tre dimensjonene. Samarbeid og dialog blir viktig for å nå målene.

1. Visjon – Fjellbygda for alle

Lokale forhold

En visjon er et overordnet fremtidsmål for hvordan Folldal kommune skal være. *Et idealmål kommunen kan strekke seg etter.* Folldal er en fjellkommune med nasjonalparker, store verneområder og særskilt delansvar for tre nasjonale villreinområder. Samfunnet har historiske røtter i gruvedrift og fjellandbruk, og landbruket står fortsatt sterkt. Naturen og kulturen vår er viktig, og her skal alle føle seg velkommen.

FNs Bærekraftsmål

FNs bærekraftsmål er verdens felles arbeidsplan for å utrydde fattigdom, bekjempe ulikhet og stoppe klimaendringer innen 2030. FN viser til tre dimensjoner som verden må jobbe med for å skape en bærekraftig utvikling. Disse tre dimensjonene er **klima og miljø, økonomi og sosiale forhold**. Det er sammenhengen mellom disse tre dimensjonene som avgjør om noe er bærekraftig.

I Folldal kommunes visjon gjelder følgende mål:

Fremme integrering og inkludering av alle.

Alle skal ha tilgang til trygge inkluderende og tilgjengelige grøntområder og offentlige rom

Beskytte, gjenopprette og fremme bærekraftig bruk av økosystemer, sikre bærekraftig forvaltning samt stanse tap av arts mangfold. Klima og miljø er og skal alltid være i fokus i Folldal kommune.

Innspill

- Fremtidsrettet og attraktiv
- Natur og kultur på Norges tak
- En nytenkende fjellkommune
- Folldal er toppen
- Fremover. Nå!
- Plass og hjerterom til alle
- Ro i fjellet – en annerledes fjellkommune
- Nasjonalparkkommune på Norges tak
- Det gode liv i fjellkommunen Folldal
- Folldal midt i blinken!
- Folldal er toppen!
- Ja-kommune
- Det gode liv for alle i fjellkommunen Folldal

Vurdering

Forslag til visjon	Antall stemmer
Lys i alle grender, folk i alle hus	108
Frisk og frodig fjellkommune	89
Miljøkommune på Norges tak	34
Kommunen bør ikke ha en visjon	5

Gjentakende ord:

- *Fjellkommune*
- *Alle*

Det er viktig å skape en visjon som alle kan kjenne seg igjen i, og som folk husker. Folldal skal være en fjellkommune i utvikling, der alle føler seg inkludert.

Ordet *kommune* kan oppleves hardt eller begrensende. Folldal er ei *BYGD*. Ordet fjellbygd inkluderer både menneskene som bor her og fjellet/naturen rundt oss.

Bruken av ordet *ALLE*, legger føringer for hvordan vi legger til rette for - og inkluderer innbyggerne i kommunen. Det betyr fokus på fremkommelighet og tilgjengelighet, og et samfunn som tar vare på dyrelivet og naturen rundt oss.

Visjon:
Fjellbygda for alle

2. Folkehelse og lik rettighetsoppnåelse for alle

Dette kapittelet omfatter mål og strategier knyttet opp mot folkehelse og lik rettighetsoppnåelse. Innenfor lik rettighetsoppnåelse kommer temaer som universell utforming, tilgjengelighet og inkludering. I kommuneplanens samfunnsdel 2010-2026 er disse temaene omtalt i kapittel 2 Bakgrunn og lovgrunnlag og 4.3 God velferd.

Nasjonale føringer og rammer

Nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging 2019-2023:

- Skape aldersvennlige samfunn.
- Folkehelse skal ivaretas i planleggingen.
- Kommunen skal planlegge aktivt for å motvirke og forebygge levekårsutfordringer og bidra til å utjevne sosiale forskjeller.
- Kommunen skal legge til rette for fysisk aktivitet.
- Kommunen skal ivareta gode vilkår for god psykisk og fysisk helse i planleggingen.
- Kommunen skal sikre trygge og helsefremmende by- og bomiljø.

Folkehelseloven kapittel 2:

- Kommunen skal fremme og forebygge folkehelse innen lokal utvikling, planlegging, forvaltning og tjenesteyting.
- Kommunen skal medvirke til at helsemessige hensyn blir ivaretatt av andre myndigheter og virksomheter.
- Kommunen skal ha nødvendig oversikt over helsetilstand og påvirkningsfaktorer i kommunen.
- Kommunen skal i sitt arbeid med kommuneplaner fastsette overordnede strategier for folkehelsearbeidet.
- Kommunen skal iverksette nødvendige tiltak for å møte kommunens folkehelseutfordringer.
- Kommunen skal gi informasjon, råd og veiledning om hva den enkelte selv og befolkningen kan gjøre for å fremme helse og forebygge sykdom.

FN-konvensjonen om rettigheter til personer med nedsatt funksjonsevne.

Konvensjonen skal sikre at funksjonshemmede får innfridd sine menneskerettigheter på samme måte som alle andre. Norge har forpliktet seg til konvensjonen.

Likestillings- og diskriminerings lov:

Det er ikke lov å diskriminere funksjonshemmede i utdanning, arbeidsliv og på andre samfunnsområder. Offentlige og private virksomheter rettet mot allmennheten har plikt til å sørge for universell utforming av virksomhetens alminnelige funksjoner.

Plan- og bygningsloven:

Prinsippet om universell utforming skal ivaretas i planleggingen og kravene til det enkelte byggetiltak.

Byggteknisk forskrift:

Gir konkrete krav til utforming.

Forskrift om universell utforming av IKT-løsninger:

Setter krav til nettsider, apper o.l.

FNs bærekraftsmål:

FNs bærekraftsmål er verdens felles arbeidsplan for å utrydde fattigdom, bekjempe ulikhet og stoppe klimaendringer innen 2030. FN viser til tre dimensjoner som verden må jobbe med for å skape en bærekraftig utvikling. Disse tre dimensjonene er **klima og miljø, økonomi og sosiale forhold**. Det er sammenhengen mellom disse tre dimensjonene som avgjør om noe er bærekraftig. I kapittelet om folkehelse og lik rettighetsoppnåelse for alle gjelder spesielt følgende mål:

God integrering innenfor utdanning og arbeidsliv samt gode helsetjenester og inkluderende fritidsaktiviteter, bidrar til å redusere fattigdom.

Tilgjengelighet og inkludering samt god folkehelse vil bidra til bedre helse og livskvalitet.

Tilgjengelighet og inkludering uavhengig av funksjonsevne i barnehage og skole vil bidra til en god utdanning for alle.

Inkludering og tilrettelegging slik at alle kan få ta del i arbeidslivet uavhengig av funksjonsevne.

God folkehelse for alle bidrar til å utjevne sosiale forskjeller. Det samme gjelder tilgjengelighet og inkludering uavhengig av funksjonsevne og alder.

Universell utforming av kollektivtransport og kommunale veier vil bidra til et bærekraftig lokalsamfunn.

Sikre bærekraftig forbruk og produksjon

Innspill

- Gjeldende mål om universell utforming er for smalt.
- Kommunen bør ha en målsetting om at all kommunal drift og tilbud bør være preget av tilgjengelighet for alle.
- Mål om universell utforming må gjelde alle steder og ikke bare nye bygg.
- Kommunen må heve bevisstheten rundt dette med universell utforming.
- Det bør tas med mål/beskrivelse fra FN-konvensjonen: Sikre lik rettighetsoppnåelse også for personer med nedsatt funksjonsevne.
- Strøing av glatte veier for å forbedre fremkommeligheten på vinterstid.
- Oppgradering av kommunale veier.
- Helsestien mangler toalett.
- Gang- og sykkelveg mellom Krokhaug og Folldal sentrum.
- Stier som er tilrettelagt for personer med nedsatt funksjonsevne.
- Bruk av el-sykkel er viktig for personer med nedsatt funksjonsevne.
- Skolen er flink til å tilrettelegge for personer med funksjonsnedsettelse
- Det etterlyses oversiktsdokument over helsetilstanden i kommunen.

Vurderinger

Folkehelse og lik rettighetsoppnåelse er to temaer som henger tett sammen og dermed også målene og strategiene. Det er derfor valgt å samle dette i ett kapittel.

Hva er lik rettighetsoppnåelse?

Med lik rettighetsoppnåelse menes at alle skal ha like muligheter til å oppnå sine rettigheter uavhengig av funksjonsevne, alder og etnisitet. For kommunen innebærer dette at kommunens virksomhet må bygges på prinsippet om lik tilgjengelighet for alle. I kommuneplanens samfunnsdel 2010-2026 er det et mål som er kalt universell utforming. Dette er ikke å regne som et mål i seg selv, men et virkemiddel for å oppnå tilgjengelighet for alle. I innspillene er det henvist til FN-konvensjonen som skal sikre lik rettighetsoppnåelse også for personer med nedsatt funksjonsevne. Målet i kommuneplanen bør ikke bare omfatte personer med nedsatt funksjonsevne, men alle innbyggere i Folldal.

Hva er folkehelse?

Regjeringen sier følgende om folkehelse og folkehelsearbeid:

Folkehelsearbeid er samfunnets innsats for å påvirke faktorer som direkte eller indirekte fremmer befolkningens helse og trivsel, forebygger psykisk og somatisk sykdom, skade eller lidelse, eller som beskytter mot helsetrusler, og arbeid for en jevnere fordeling av faktorer som direkte eller indirekte påvirker helsen.

Folkehelsen i Folldal kan dermed sies å være helsetilstanden til innbyggerne i kommunen samt de økonomiske, fysiske, psykiske og miljømessige forholdene som påvirker denne helsetilstanden. Arbeid som fremmer god folkehelse gjøres ikke bare av kommunen, men også av andre organisasjoner i bygda slik som lag, foreninger og frivilligsentralen. Staten og regionale myndigheter bidrar til folkehelsearbeid bl.a. gjennom økonomiske virkemidler, statistikk og kunnskap i tillegg til lover og forskrifter o.a.

[Folkehelseprofil](#) for kommunen oppdateres hvert år og gir gode retningslinjer for hvordan det bør prioriteres og arbeides videre. I enkelte tilfeller gjør det lave befolkningstallet at det ikke er forsvarlig å legge ut resultater for div indikatorer. Et eksempel på dette er tall fra ung-data. Kommunen kommer ikke signifikant dårligere ut enn resten av landet og ligger på topp når det gjelder rent drikkevann og ren luft. Vi har også gode resultater for psykisk helse og lite antibiotika bruk. Bomiljø er temaet for folkehelseprofilen 2023. Folldal scorer rødt på et punkt. Vi har en litt høyere andel personer over 45 år som leier bolig, i stedet for å eie. Årsaker til dette kan være tynt boligmarked eller økonomiske årsaker.

De fleste av innspillene som har kommet inn gjelder ønske om konkrete tiltak, men summert handler tiltakene om tilrettelegging for god framkommelighet, inkludering og bevisstgjøring. Dette er tre viktige begreper som er tatt med i utarbeidelse av målene og strategiene i samfunnsdelen. Innspill til konkrete tiltak tas med videre når handlingsdel og økonomiplan skal utarbeides.

Mål og strategier

I kommuneplanens samfunnsdel vil målene og strategiene omfatte det som Folldal kommune som organisasjon kan bidra med til å fremme folkehelse og at alle på lik linje skal ha mulighet for å oppnå sine rettigheter. I planen er det ikke tatt med lovpålagte oppgaver og krav. Flere av de øvrige målene og strategiene i planen er også med på å bidra til folkehelse og lik rettighetsoppnåelse. Dette kapittelet inneholder de generelle og overordnede mål og strategier som gjelder for hele kommunens virksomhet.

2.1	Gi Follalds innbyggere mulighet til å være fysisk aktive	- Vi tilbyr åpne aktivitets- og friluftsområder som er tilgjengelig for alle. - Vi har fokus på framkommelighet for alle. - Vi legger til rette for at flest mulig skal kunne gå eller sykle til skole og arbeid. - Vi deltar i folkehelseprosjekter som legger til rette for fysisk aktivitet. - Samarbeider med lag, foreninger og andre organisasjoner. - Vi legger til rette for å redusere forskjeller, jobber mot like muligheter for alle og bidrar til å senke forbruk.
2.2	Ha innbyggere som føler seg trygge i bygda vår.	- Vi jobber forebyggende og aktivt for et trygt og godt miljø. - Vi arbeider forebyggende og aktivt for å forhindre psykisk og fysisk vold. - Vi har fokus på trafiksikkerhet.
2.3	At alle skal ha god livskvalitet gjennom hele livet.	- Vi jobber aktivt for å fremme et sunt kosthold. - Skaper gode sosiale nettverk og aktivitet for alle aldersgrupper. - Tilbyr god helsehjelp med høy faglig kvalitet.
3.4	At alle skal inkluderes på lik linje.	- Tilrettelegger informasjon for innbyggerne via ulike kanaler. - Har fokus på dialog og medvirkning for alle brukergrupper. - Tilrettelegger for personer med nedsatt funksjonsevne på kommunale møteplasser. - Har høy bevissthet i forhold til inkludering og tilgjengelighet for alle. - Tilrettelegger for ansatte med nedsatt funksjonsevne.

3. Bolyst og trivsel

I gjeldende samfunnsdel er dette kapittelet navnet “Økt bolyst og tilflytting”. Kapittelet endrer navnet til «bolyst og trivsel» da dette anses som et navn som beskriver temaet og målene på en bedre måte. Kapittelet er delt opp i fire underkapitler:

- Befolkningsutvikling
- Tilgjengelige boliger for alle
- Allsidig kulturliv
- Det skal være godt å vokse opp i Folldal

Befolkningsutvikling – en indikator på om kommunen har lyktes med bolyst og trivsel

I gjeldende kommuneplan er det satt som delmål at antall innbyggere i Folldal skulle øke fram til 2016. Dette målet ble ikke nådd. Fra 2011 til 2016 sank folketallet med 68 personer. En økning i folketallet var heller ikke et realistisk mål i forhold til trender og befolkningsframskrivninger for regionen. I planprogrammet er det presentert befolkningsframskrivninger ut fra ulike typer aktivitetsnivå på bosettingsstrategier fra Telemarkforskning (TF) og SSB (Statistisk sentralbyrå). Her er det SSB sitt hovedalternativ som gir den mest positive befolkningsframskrivingen:

Aktivitetsnivå	Innbyggere 2035
SSB (hovedalternativ)	1 468
TF - Høy	1 348
TF - Middels	1 242
TF - Lav	1 194

Befolkningsframskrivingene vil endre seg over tid da faktorene som brukes som beregningsgrunnlag endrer seg. I tider med positiv utvikling og aktivitet vil befolkningsframskrivingene være mer positive enn i tider med negativ utvikling.

Det er i planprosessen diskutert om samfunnsdelen fortsatt skal ha tallfestede mål i forhold til innbyggertall eller ikke. Da Folldal har få innbyggere og befolkningsnedgang, er antall innbyggere viktig. Det vil være en nedre grense for hvor få innbyggere kommunen kan ha for å kunne opprettholde velfungerende funksjoner og tjenester som kreves for et godt samfunn. Befolkningsutvikling er en indikator for å kunne si noe om kommunen har lyktes med sine strategier og om planens øvrige mål er nådd. Samtidig styres befolkningsutviklingen i stor grad av faktorer som

er utenfor kommunens kontroll slik som nasjonal politikk og bosettingstrender. Det er derfor valgt å ikke sette et konkret mål for befolkningsutvikling i planen. Men, kommunen vil jobbe for å skape bolyst ved å arbeide med optimisme og positivitet for å få folk til å flytte til bygda vår og at de som allerede bor her trives. Øvrige mål og strategier i dette kapittelet vil også bidra til å nå dette målet.

<i>Vi vil</i>	<i>Slik gjør vi det</i>
3.1 Skape bolyst og tilflytting.	- Presenterer bygda vår på en positiv måte. - Arbeider med optimisme og positivitet for å få folk til å flytte til bygda vår. - Tar godt imot nye innbyggere. - Tilrettelegger for at unge mennesker kan trives å etablere seg i Folldal.

Tilgjengelige boliger for alle

I gjeldende kommuneplan er dette målet kalt «spredt boligbygging». Spredt boligbygging er ikke et mål i seg selv, men en strategi for å kunne tilby ulike typer boliger. Det er ikke bare et mål å kunne tilby spredt boligbygging, men ulike typer boliger etter ulike typer behov. Målet navnes derfor om til «Tilgjengelige boliger for alle».

Lokale forhold

- Lave boligpriser. Lite lønnsomt å bygge nytt da prisene på boliger er lavere enn byggekostnadene.
- Forholdsvis lave utleiepriser. Det er lite lønnsomt å ruste opp eller bygge nye utleieenheter.
- Det er mangel på utleieboliger med god standard.
- Kommunen har arealer med muligheter for spredt boligbygging og store tomter.
- Det er mange boliger som benyttes som fritidsbolig eller står ubrukte.
- Få boliger til salgs.

Nasjonale føringer og rammer

- Nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging:
 - Fortetting, transformasjon og gjenbruk av eksisterende bygningsmasse.
 - Utbygging rundt kollektivknutepunktene.
 - Utbygging skal ikke øke sårbarheten for naturhendelser.
 - Det er viktig at kommunene legger til rette for at alle som ønsker det, skal kunne eie sin egen bolig.
- Statlige planretningslinjer for samordnet bolig-, areal- og transportplanlegging
 - Det åpnes opp for at det der hvor lokale myndigheter vurderer det som nødvendig for å øke attraktiviteten for bosetting, kan det planlegges et mer differensiert bosettingsmønster.

FNs Bærekraftsmål

FNs bærekraftsmål er verdens felles arbeidsplan for å utrydde fattigdom, bekjempe ulikhet og stoppe klimaendringer innen 2030. FN viser til tre dimensjoner som verden må jobbe med for å skape en bærekraftig utvikling. Disse tre dimensjonene er **klima og miljø, økonomi og sosiale forhold**. Det er sammenhengen mellom disse tre dimensjonene som avgjør om noe er bærekraftig. I dette kapittelet gjelder spesielt følgende mål:

Utrydde alle former for fattigdom

Flere skal få mulighet til å eie sin egen bolig – alle trenger et trygt hjem.

Eldre og personer med funksjonsnedsettelse skal få velge hvor de bor

Alle skal ha tilgang til trygge inkluderende og tilgjengelige grøntområder og offentlige rom.

Alle skal ha tilgang til tilfredsstillende og trygge boliger.
Attraktive byer og lokalsamfunn over hele landet

Innspill

- Utleieboliger tilrettelagt for eldre bør etableres i Folldal sentrum. Dette med tanke på mobilitet og et dårlig kollektivtilbud.
- Verket skole bør kunne gjøres om til utleieboliger for eldre.
- Kommunale boliger bør være overgangsboliger, ikke varige utleieboliger. Bør utleie av trygdeboliger være behovsprøvd?
- Det er bedre for ungdom dersom man bor i nærheten av hverandre og kan møtes fysisk. Nye boliger bør etableres i eksisterende tettsteder.
- Det bør legges til rette for tilflyttere som jobber hjemmefra.
- Nye boliger bør etableres i nærheten av Folldal sentrum på grunn av miljøhensyn.
- Det er mangel på boliger tilrettelagt for personer med funksjonsnedsettelse.
- Det bør legges til rette for boligbygging i Grimsbu, kort reisevei til Alvdal og Tynset.
- Kommunen bør jobbe mer aktivt for å legge til rette for spredt boligbygging.
- Støtteordninger for å lokke folk til Folldal.
- Det bør tilbys utleieboliger med høy standard.

Vurdering

Tilgang på boliger av ulike typer er essensielt for å skape bolyst. Tilrettelegging for å øke tilgangen til boliger er derfor en viktig oppgave for kommunen. Ut ifra innspillene som har kommet inn ønsker innbyggere i Folldal kommune både boliger i sentrum og grendesentrene samt spredt boligbygging med muligheter for større tomter. Det er behov for både utleieboliger, leiligheter, tomannsboliger og boliger med romslig tomt i nærheten av skole, butikker og områder for fritidsaktiviteter.

Hvilke mål og strategier kommunen skal ha innenfor boligbebyggelse må vurderes ut ifra hvilke virkemidler kommunen har tilgjengelig. Noen virkemidler nevnes her:

- **Tilrettelegging gjennom arealplan:**
Gjennom arealplaner kan kommunen styre hvor det skal bygges nye boliger. I gjeldene kommuneplanens arealdel er det lagt til rette for spredt boligbebyggelse og det er avsatt områder for boligbebyggelse rundt Folldal sentrum, Dalholen og Grimsbu. Kommunen har også flere regulerte kommunale boligfelt hvor det er byggeklare tomter. Se for øvrig arealstrategien for utfyllende vurdering rundt arealbruk og lokalisering av boliger.

- **Økonomiske virkemidler:**
Kommunen har mulighet til å bruke økonomiske virkemidler for å få folk til å selge boliger eller for å få folk til å bosette seg i bygda. Per i dag selges kommunale boligtomter til kr 10 per/m², noe som er langt mindre enn den egentlige tomteprisen. Dette er en praksis kommunen har hatt i lang tid og kan anses som et økonomisk tilskudd ved bygging av ny bolig. Andre mulige økonomiske virkemidler kan være priser for barnehage og SFO inkludert gode ordninger for søskenmoderasjon. Hvilke økonomiske virkemidler kommunen skal benytte i framtiden, vil bli vurdert ved utarbeidelse av handlingsdelen og den økonomiske rammen vil være grunnlaget for hvilke tiltak som er mulig å gjennomføre.
- **Informasjon, oppfordringer, kampanjer og markedsføring:**
Kommunen kan oppfordre folk til å selge/leie ut boliger som står tomme eller er lite brukt. Markedsføring og informasjon om hva kommunen kan tilby av boliger og hvilke fordeler det er ved å bo i Folldal vil kunne få potensielle tilflyttere til å velge Folldal framfor andre steder. Ulike kampanjer rettet mot bestemte grupper er også et mulig virkemiddel.
- **Forvaltning av kommunale boliger og eiendom:**
Kommunen eier flere boliger som leies ut slik som trygdeboligene, to av brakkene på Verket og noen eneboliger. Kommunen kan oppgradere og forbedre disse boligene innenfor kommunens økonomiske rammer. Det er også muligheter for å sette kriterier i forhold til utleie. Transformasjon av eksisterende bygningsmasse er også et alternativ som vil være i tråd med nasjonale føringer.

<i>Vi vil</i>	<i>Slik gjør vi det</i>
3.2 Ha tilgjengelige boliger for alle	- Har tilgjengelige og godt tilrettelagte kommunale utleieboliger. - Bruker ulike virkemidler for å få folk til å bygge nye boliger i Folldal og for at eksisterende boliger blir benyttet til helårsbruk. - Vurderer mulighetene for å omgjøre eksisterende kommunal bygningsmasse til boliger. - Legger til rette for at det skal være tilgjengelige og byggeklare tomter i Folldal sentrum og øvrige grendesentre i kommunen. - Legger til rette for romslige boligtomter med mulighet for plasskrevende aktivitet i kommunens planverk.

Det skal være godt å vokse opp i Folldal

Nasjonale føringer og rammer

Fra nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging 2019-2023 og satsningsområder fra Statsforvalteren nevnes spesielt følgende:

- Kommunene bør utvikle gode virkemidler for å sikre at alle inkluderes i skolen.
- Kommunene skal jobbe for å utvikle et trygt og godt skole- og barnemiljø.

FNs bærekraftsmål

FNs bærekraftsmål er verdens felles arbeidsplan for å utrydde fattigdom, bekjempe ulikhet og stoppe klimaendringer innen 2030. FN viser til tre dimensjoner som verden må jobbe med for å skape en bærekraftig utvikling. Disse tre dimensjonene er **klima og miljø, økonomi og sosiale forhold**. Det er sammenhengen mellom disse tre dimensjonene som avgjør om noe er bærekraftig. I dette kapittelet gjelder spesielt følgende mål:

Utdanning er et viktig tiltak for å redusere fattigdom.

Barnehage og skoler for alle.

Likestilling mellom kjønnene i barnehage og skole.

Utvikle kompetanse for fremtiden.

Fullføring av videregående opplæring vi bidra til å skape mindre ulikhet.

Gode uteområder for skole og barnehage bidrar til bærekraftige byer og lokalsamfunn.

Innspill

- Innbyggerne er negative til at skole og barnehage skal samlokaliseres.
- Folldal skole og barnehage har generelt godt tilrettelagte uteområder, men områdene for ungdomskolen bør oppgraderes.
- Ikke alle opplever en trygg skolevei.
- Kommune og foresatte bør gå foran for en mobbefri skole.
- Skolen er flinkt til å tilrettelegge for elever med funksjonsnedsettelse. Skolen er flink til å snu seg rundt når de får elever med nedsatt funksjonsevne.
- Det gode muligheter for tilrettelegging for barn med nedsatt funksjonsevne i barnehagen. Det nevnes at gymsalen i barnehagen ikke er tilgjengelig for rullestol.
- Uteområdene på skolen og i barnehagen er romslige og gir gode muligheter for inkludering av barn og elever med nedsatt funksjonsevne. Det nevnes allikevel at flere snarveier som foretrekkes brukt av elevene, kan være utilgjengelige for personer med funksjonsnedsettelse.
- Undervisning har blitt noe mer praktisk, men fortsatt ønskelig med mer variert undervisning. F.eks. flere eksperimenter i naturfag
- Fagene skal være interessante
- Elever på videregående opplever annen faglig undervisning enn i grunnskolen. Kan grunnskolen bygge på erfaringer fra videregående?
- Digitale hjelpemidler som Chromebooks hjelper til å holde systemer. Enklere enn da det var papir
- Skolemiljøet oppleves som trygt og godt.

Vurdering

Som grunnlag for utarbeidelse av mål og strategier for å kunne oppnå gode oppvekstsvilkår, er kommunens egen oppvekstplan som ble vedtatt i 2019 brukt som utgangspunkt. Dette for å skape en reell sammenheng mellom kommunens planer. Kommuneplanens samfunnsdel skal gi de overordnede føringene, mens oppvekstplanen skal være mer konkret. F.eks. tas målet om 14 dagers plassgaranti i barnehagen ut av samfunnsdelen. Strategien omformuleres til at kommunen skal ha full barnehagedekning. I tillegg er nasjonale føringer, bærekraftsmålene og innspillene til planarbeidet tatt med i vurderingene. Det er kommet mange innspill som omfatter inkludering og tilrettelegging for personer med funksjonsnedsettelse. Dette temaet omfattes av et eget kapittel, Kapittel 2, Folkehelse og lik rettighetsoppnåelse for alle.

Fokusområder fra oppvekstplan:

Fokusområder	Hovedmål
Å utvikle kompetanse og utdanne for fremtiden	Bedre gjennomstrømming i videregående skole
Sammenheng i oppvekstløpet	Å bedre overgangene i oppvekstløpet
Digitale ferdigheter	Utnytte teknologiske hjelpemidler slik at barn/unge bedre kan håndtere en digital fremtid.

Kompetente medarbeidere og ledere	Folldal kommune skal ha medarbeidere med riktig kompetanse i alle ledd i oppvekstløpet
Lokalkunnskap	Skape et oppvekstmiljø som gir trygge og selvstendige barn med en lokal identitet
Brukermedvirkning	Bidra til økt samfunnsengasjement hos barn og unge

Samlokalisering skole og barnehage?

I planprogrammets kapittel 4.2 som omhandler satsningsområder i planprosessen, er det stilt spørsmålet om skole og barnehage skal samlokaliseres. Årsaken til dette spørsmålet er det blir stadig færre barn i barnehage- og skolepliktig alder. Det er i planprosessen ikke gjort konkrete utredninger på en slik sammenslåing, men spørsmålet er stilt for å undersøke hva politikere og innbyggere i bygda mener om en eventuell sammenslåing. I henhold til innspillene som har kommet inn, er flertallet av innbyggerne i Folldal negative til en sammenslåing. Det settes derfor ikke opp konkrete strategier som omfatter samlokalisering av skole og barnehage. Allikevel kan en mer konkret utredning av samlokalisering bli aktuelt i planperioden som samfunnsdelen gjelder for. Dette vil eventuelt bli avklart i utarbeidelse av handlingsdel og økonomiplan og revideringer av disse.

Mål og strategier

<i>Vi vil</i>	<i>Slik gjør vi det</i>
3.3 Ha et trygt og godt oppvekstmiljø som fremmer selvstendige og trygge barn med lokal identitet.	- Har god sammenheng i oppvekstløpet. - Bidrar til lavt frafall i videregående skole. - Har full barnehagedekning. - Har fokus på gode uteområder som inviterer til fysisk utfoldelse og inkludering. - Arbeider for at alle barn skal oppleve et motiverende læringsmiljø. - Bruker kommunens kulturminner og lokalhistorie i undervisningen. - Jobber med tverrfaglig samarbeid og forebyggende innsats.
3.4 Utvikle kompetanse og utdanne for fremtiden	- Tar i bruk ny teknologi og er framtidsrettet. - Bidrar til økt samfunnsengasjement hos barn og unge. - Fremmer en barnehage og skole med høy faglig kvalitet.

Allsidig kulturliv og attraktive nærmiljø

I gjeldende samfunnsdel faller disse inn under kapittelet om *Økt bolyst og tilflytting* med navnene Allsidig kulturliv og Attraktivt Folldal sentrum. Dette målet navnes om til Allsidig kulturliv og attraktive nærmiljø, og bør omfatte både sentrum, Grimsbu, Krokhaug og Dalholen.

Lokale forhold

- Kommunen har flere grendesentre. Folldal sentrum er kommunesenter med kommunehus, skole og barnehage.
- Kommunale møteplasser er plassert i Folldal sentrum.
- Folldal kommune har et sterkt musikkmiljø. Kommunen ble kåret til Norges Musikk-kommune i 2018.
- Det er et høyt antall deltakere i kulturskolen.
- Det er lite trafikkulykker i Folldal, men det er manglende sikring av myke trafikanter. Dette gjelder spesielt mellom Krokhaug og Folldal sentrum og adkomst til Follvang.

Nasjonale føringer og rammer

- Nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging 2019-2023:
 - Et levende og mangfoldig sentrum med et variert tilbud av møteplasser, handel, tjenester og kultur- og fritidsaktiviteter, er viktig for tettstedenes attraktivitet.
 - Bygg som rommer flere funksjoner, kan gi positive utslag for aktivitetsnivå – samlokalisering av offentlige og private funksjoner og aktiviteter.
 - Transformasjon og ny bruk av eldre bygningsmasse kan bidra til bevaring og vitalisering av historien.
- Fremtidstro og optimisme skal prege hele Hedmark 2012-2015
"Kultur er både drivkraft og et fundament for utvikling og verdiskaping. Dette innebærer verdier som lokal identitet, historieproduksjon og bruk, lokal kunnskap, symboler og stolthet og "kulturell kapital" knyttet til natur- og kulturarven."

FNs Bærekraftsmål

FNs bærekraftsmål er verdens felles arbeidsplan for å utrydde fattigdom, bekjempe ulikhet og stoppe klimaendringer innen 2030. FN viser til tre dimensjoner som verden må jobbe med for å skape en bærekraftig utvikling. Disse tre dimensjonene er **klima og miljø, økonomi og sosiale forhold**. Det er sammenhengen mellom disse tre dimensjonene som avgjør om noe er bærekraftig. I dette kapittelet gjelder spesielt følgende mål:

- Gode møteplasser skaper aktivitet og fellesskap som igjen bidrar til god helse og livskvalitet.
- Trafikksikkert lokalmiljø.

- Bredder i kompetanse også innen estetiske fag som musikk og kunst, er viktig for et lokalsamfunn.

- Oppnå likestilling og styrke jenters og kvinners stilling i samfunnet.

- Etablere møteplasser som fremmer integrering og inkludering av alle. Barn, unge, eldre, personer med funksjonsnedsettelse og personer fra ulike kulturer.

- Alle skal ha tilgang til trygge inkluderende og tilgjengelige grøntområder og offentlige rom.

- Gjenbruk og videreutvikling av eksisterende bygningsmasse

Innspill

- Nødvendig og positivt med nytt orgel
- Kommunen må fortsette å satse på kulturskolen
- Ungdomsgruppen som har svart på spørsmålene er litt mindre positive til kulturskole og ungdomsklubb enn resten av respondentene.
- Kino og basseng er viktig for kommunens innbyggere
- Det bør settes av midler til vedlikehold og universell utforming av Follvang, spesielt kinoen.
- Fornye fritidsklubben – møteplass for ungdom er viktig
- Jobb for å få til en felles arrangementskalender
- Etablere en gruefestival
- Nødvendig med en møteplass for voksne
- Det burde vært en kafé/restaurant/pub midt i sentrum. Et møtested som er åpent kvelder og helger.
- Frivillighetssentralen er et godt tilbud for eldre, men aktiviteter og tilbud må tilrettelegges bedre for menn.
- Framkommelighet for eldre er en utfordring. Mange humpete veier som ikke er framkommelige med rullator. Strøing på vinterstid er også et viktig tiltak.

- Kommunale møteplasser er ikke godt tilrettelagt for personer med funksjonsnedsettelse. Flere bygg er tilrettelagt, men det mangler synlighet og skilting.
- Mest mulig aktivitet bør legges til bygg som er universelt utformet.
- Flere aktiviteter i kommunal regi bør legges til grendehusene.
- Nye lokaler til frivilligsentralen - Etablere frivillighetens hus i Verket skole.
- Utvide idrettstilbudet til barn og unge
- Det etterlyses en mer helhetlig profil i Folldal sentrum. Flere næringsbygg som ikke er i bruk og står til nedfalls.
- Det bør etableres lekeplass i Folldal sentrum i nærheten av butikkene.
- Det er behov for et offentlig sanitæranlegg i sentrum/ved torget.
- Det er behov for flere ladestasjoner for elbil.
- Frigjør flerbrukshuset til kultur og bygg idrettshall
- Det er dårlig trafiksikkerhet i og ved sentrum.
- Arranger aktiviteter for barn i ferier
- Mer samhandling mellom aktører for å skape aktivitet i sentrum. Finnes det midler å søke på?
- Lokal kunst bør vises frem i et galleri
- Synkende barnetall fører til stor slitasje på foreldre som skal bidra frivillig. Finnes det pensjonister som kunne tenke seg å bidra?
- Flerbrukshuset oppleves som stengt på ettermiddag og kveld. Kan vestibylen åpnes opp, slik at det kan være en møteplass for ungdom på ettermiddager? Det vil være et tiltak som krever lite, da det er sittegrupper og internett. Ungdommen må selv holde det ryddig
- Sette opp busser til skianlegg i helger og vinterferie, arrangere aktiviteter for skolebarn i ferier.

Vurdering

Det er kommet inn mange innspill til hvordan kommunen kan utvikle de kommunale møteplassene. Nasjonale føringer, som samlokalisering av flere funksjoner og transformering av eldre bygningsmasse, støtter også opp om disse innspillene. Kommunen bør ha en strategi som omhandler utvikling av eksisterende kommunale bygg, slik at det der kan skapes tilgjengelig og inkluderende møteplasser som imøtekommer ønsker og innspill som har kommet inn. Samlokalisering av funksjoner vil bl.a. kunne skape samhold på tvers av ulike befolkningsgrupper samtidig som det kan bidra til økt bruk av eksisterende bygninger/møteplasser. Konkrete tiltak må inn i handlingsdelen. I samfunnsdelen legges det inn en strategi om å gjennomføre en mulighetsstudie for kommunale bygg og anlegg.

Videre heter det i eksisterende plan at det skal tilrettelegges for offentlige møtearenaer og jobbes for et attraktivt Folldal sentrum. Det er ikke kommunens ansvar å drive en kafé eller bar, men ved å vedlikeholde egen bygningsmasse og jobbe for å fylle husene med liv og aktivitet, vil vi imøtekomme behovet for sosiale arenaer. I fellesskap kan vi jobbe for et mer attraktivt sentrum, liv i forfallen bygningsmasse og plass til alle.

Folldal har en fantastisk kulturskole. Kulturskolen har plassutfordringer, og sambruken med idrett og skole gjør at mye tid går med til organisering. Arbeidet med å utvikle gode og inkluderende øvingslokaler legges inn som en strategi i samfunnsplanen.

Ungdommene som har svart på spørreundersøkelsen, er noe mindre positive til kulturskolen og ungdomsklubben enn resten av respondentene. Det vil bli viktig å lytte til brukergruppen når vi skal

videreutvikle tilbudet. Hvorvidt det er tilbudet i seg selv, lokalene eller konkurranse fra andre aktiviteter som er årsaken, kan vi ikke lese ut ifra spørreundersøkelsen.

Per i dag er det ikke utarbeidet en enhetlig visuell profil i Folldal sentrum. Det gjøres mye god jobb i forhold til planting av blomster og andre mindre tiltak, men helhetlig plan mangler. Dette er noe det bør jobbes videre med og det er naturlig at dette gjennomføres av kommunen i samarbeid med næringsliv, lag og foreninger. Oppgraderingen må ses i sammenheng med at Folldal kommune har status som nasjonalparkkommune, noe som bør gjenspeiles i profilen. Grendene er en viktig del av nasjonalparkkommunen. Det vil være naturlig at profilen som nasjonalparkkommune også omfatter dem, se kap. om nasjonalparkkommunen Folldal.

Mål og strategier

<i>Vi vil</i>	<i>Slik gjør vi det</i>
3.5 Skape attraktive lokalmiljø og gode, tilgjengelige og inkluderende møteplasser	- Bidrar til økt aktivitet i sentrum gjennom ulike arrangementer og tilstelninger. - Samarbeider med næringsliv og andre aktører om aktiviteter og arrangement. - Utvikler inkluderende og tilgjengelige kommunale møteplasser og fremmer samlokalisering av ulike funksjoner. - Etablerer trygge ferdselsveier for myke trafikanter. - Bidrar til at det blir hyggelige uteområder i lokalmiljøene.
3.6 Tilby et åpent fritidstilbud til ungdom	- Utvikler fritidsklubben i samarbeid med målgruppen. - Tilbyr åpne aktivitets- og friluftsområder tilrettelagt for barn og unge.
3.7 Vi vil ha en av landets beste kulturskoler	- Sørger for gode øvingslokaler. - Utvikler kurstilbudet i samarbeid med brukergruppene.

4. Næringsliv og landbruk

Nasjonale og regionale føringer og rammer

Landbrukspolitikken består av mål og virkemidler som gir føringer og rammer for landbruket. Stortinget fastsetter landbrukspolitiske mål. For å nå målene settes det inn virkemidler. Gjennom de årlige jordbruksoppgjørene framforhandles det virkemidler som i neste omgang godkjennes av Stortinget. I landbrukspolitikken setter man inn virkemidler for å styre landbruket i en annen retning enn man forventer at markedskreftene alene vil gjøre. Landbrukspolitikken er ikke statisk, men i kontinuerlig endring. Ulike politiske flertall har forskjellig syn på hvordan landbruket bør utvikle seg. I øyeblikket er fokuset nasjonalt å få god markedsbalanse av kjøtt, dimensjonere ned melkeproduksjonen som følge av bortfall av eksportstøtte til Jarlsbergost, styrke dyrevelferden og takle utfordringene med klimaendringer og utslipp. Koronaepidemien vi står oppi vil også få betydning for framtidige endringer i rammer og føringer.

Også det øvrige næringslivet styres tilsvarende av politiske virkemidler i tillegg til de til enhver tid gjeldende markedskrefter. Eksempel på politiske virkemidler er virkemiddelapparatet som Innovasjon Norge, Enova og andre. Virkemiddelapparatet skal bidra til nyetableringer, samt vekst i eksisterende næringsliv ved å gjøre dette mer robust og konkurransedyktig.

Nasjonale føringer kulturminner

Kulturminneloven (1978) har som formål å verne kulturminner og kulturmiljøer med deres egenart og variasjon som en del av vår kulturarv og identitet og som ledd i en helhetlig miljø- og ressursforvaltning. Med kulturminner menes alle spor etter menneskelig virksomhet i vårt fysiske miljø, herunder lokaliteter det knytter seg historiske hendelser, tro eller tradisjon til. Med kulturmiljøer menes områder hvor kulturminner inngår som en del av en større helhet eller sammenheng. Reglene om kulturminner og kulturmiljøer gjelder når de passer for botaniske, zoologiske eller geologiske forekomster som det knytter seg kulturhistoriske verdier til. Etter loven er det kulturhistorisk eller arkitektonisk verdifulle kulturminner og kulturmiljøer som kan vernes. Ved vurdering av verneverdier kan det i tillegg legges vekt på viktige naturverdier knyttet til kulturminnene.

Gjennom behandlingen av **St.meld. nr. 46 (1988-89) Miljø og utvikling**, slo Stortinget fast at vern av kulturminner inngår i en samlet miljø- og ressursforvaltning, og har en sentral plass i vår tids samfunnsplanlegging og miljøutforming.

Rapporten NOU 2002: 1 Fortid former framtid – Utfordringer i en ny kulturminnepolitikk lå til grunn for: St.meld. nr. 16 (2004–2005) Leve med kulturminner, der det ble dokumentert at uerstattelige kulturminner var i ferd med å gå tapt. Med denne meldingen kom det nasjonale resultatmålet «Det årlige tapet av verneverdige kulturminner og kulturmiljøer som følge av at de fjernes, ødelegges eller forfaller, skal minimaliseres. Innen 2020 skal tapet ikke overstige 0,5 prosent årlig». Målet har seinere blitt endret til: «Tapet av verneverdige kulturminner skal minimeres».

I **St.meld. 35 (2012-2013) Framtid med fotfeste** ble det lagt vekt på styrking av den kommunale kompetansen på kulturminnefeltet, og viktigheten av at kommunene får oversikt over verneverdige kulturminner. Meldingen beskriver to strategiske mål for kulturminnepolitikken:

1. Mangfoldet av kulturminner og kulturmiljøer skal tas vare på som bruksressurser og grunnlag for kunnskap, opplevelse og verdiskaping.
2. Et representativt utvalg av kulturminner og kulturmiljøer som dokumenterer geografisk, sosial, etnisk, næringsmessig og tidsmessig bredde skal gis varig vern gjennom fredning.

FNs bærekraftsmål

Er verdens felles arbeidsplan for å utrydde fattigdom, bekjempe ulikhet og stoppe klimaendringer innen 2030. FN viser til tre dimensjoner som verden må jobbe med for å skape en bærekraftig utvikling. Disse tre dimensjonene er **klima og miljø, økonomi og sosiale forhold**. Det er sammenhengen mellom disse tre dimensjonene som avgjør om noe er bærekraftig. I dette kapittelet gjelder spesielt følgende mål:

- Utrydde fattigdom
- Arbeid for alle gir mindre fattigdom
- Høyest mulig andel av yrkesaktiv befolkning i lønnsarbeid eller med egen næringsaktivitet.
- Best mulig tilpasning til arbeidsevne og kompetanse for den enkelte.

- Utrydde sult
- Folldal har jordbruksressurser med dyrka jord, mye dyrkingsjord og mye utmarksbeite som kan benyttes for matproduksjon.
- Benyttes ikke lokale jordbruksressurser optimalt må Norge kjøpe tilsvarende mengde mat i et internasjonalt marked. Land med dårligere betalingsevne enn Norge vil tape i den konkurransen.

- God helse og livskvalitet
- Et velfungerende næringsliv som gir arbeid til alle, vil redusere psykiske helseplager og gi bedre livskvalitet

- God utdanning
- Tilrettelegge for lærlingeplasser innen ulike næringer vil hjelpe til med å beholde ungdom i utdanningsløp i kommunen
- Støtte opp om lokale kurs og fagmøter innenfor fagmiljøene i landbruksnæringa.
- Støtte opp om desentralisert utdanning for voksne.

- Likestilling mellom kjønnene
- Tilrettelegge slik at begge kjønn kan delta på like vilkår i alle næringer.

- Rent vann og gode sanitærforhold
- Ha rent og godt drikkevann til alle
- Fornye gamle ledningsnett
- Begrense avrenning av næringsstoffer fra landbruket og fra private avløpsanlegg
- Sanitærforhold tikl reiselivsnæringen

- Ren energi til alle
- Fornybar energi skal erstatte fossil energi.
- Jobbe for tilstrekkelig framtidig strømkapasitet i kommunen, ved å tilrettelegge for bruk av ulike fornybare energiformer.
- Lokale ressurser på landbrukseiendommene med sol, vind, småskala vannkraft og bioenergi skal benyttes for lokal produksjon av fornybar strøm og varme.

- Anstendig arbeid og økonomisk vekst
- Bidra til å rekruttere personell med ønsket kompetanse, for derved å bidra til økonomisk vekst både i næringslivet og kommunen.
- Utvikle et lokalt landbruk som utvikler en sunn økonomi innenfor de til enhver tid gjeldende rammebetingelser.

- Industri, innovasjon og infrastruktur
- Bidra til et variert og innovativt næringsliv som tar i bruk ny teknologi og automatisering.

- En offensiv kommune i forhold til å bidra til etablering av infrastruktur som næringslivet vil trenge, eks. Bredbånd, mobilnett, ladestruktur og nye ting som vil komme.

- Stimulere selskaper til å ta i bruk bærekraftige metoder og å integrere informasjon om egen bærekraft i rapporteringsrutiner.
- Utvikle og innføre metoder for å måle effekten av bærekraftig reiseliv som skaper arbeidsplasser og fremmer lokal kultur og lokale produkter.

- Bestille varer og tjenester som i størst mulig grad medfører lave utslipp av klimagasser.
- Viser til regional klima- og energiplan
- Gjennomføring av landbrukets klimaavtale.
- Følge opp klima- og energiplanen i samarbeid med de øvrige kommunene.

- Sikre bevaring, gjenoppretting og bærekraftig bruk av land- og ferskvannsbaserte økosystemer.
- Næringslivet skal ikke forringe økosystemene i fjellområdene.

- Rondanevegen SA + NØ regionen.
- Gode lokale miljøer innenfor de ulike lokale næringer.

Innspill

- Å ta vare på miljøet er viktig
- Landbruk vil være en hovednæring og herunder vektlegges dyrevelferd i stor grad
- Naturbasert reiseliv og hest/hund går igjen.
- Nettbaserte jobber trekkes frem – og viser viktigheten av fiber og et godt nett.
- Gitt kommunens demografi, vektlegges muligheten for at eldre som ønsker det, kan stå lenger i jobb
- Både bosetting på flest mulig landbrukseiendommer og rasjonelle landbrukseiendommer med aktiv drift er viktig.
- Deltidsbruk er viktig å bevare.
- Viktigst med aktiv drift. Landbrukseiendommer kan være bolig, mens jorda leies ut.
- Det bør drives aktivt landbruk på alle landbrukseiendommene for å opprettholde kulturlandskapet.
- Viktig at gardar som selges blir bosatt og drevet.
- Vi må tørre å tenke nytt rundt næring på landbrukseiendommer.
- Kommunen bør ha ei positiv holdning til folk som prøver å få til ting, og en intensjon om å veiledning, legge til rette for dette.
- Bør støtte opp om nye næringer.
- Folldal ligger sentralt til i Sør-Norge, og kan bli en gjenvinningskommune!
- Næring må være miljømessig bærekraftig.
- Viktig med gode møteplasser mellom kommune og næringsliv.
- Folldal gruver er et gjennomgående tema i tilbakemeldingene som omhandler kulturminner. Mange ønsker videreutvikling av formidlingen
- Det poengteres også at kommunen har et bredt spekter av kulturminner som alle bør synliggjøres på for eksempel et kart.
- Ønske om å synliggjøre andre kulturminner i tillegg til gruva
- Ønske om at man fortsetter å benytte seg av kulturminnene vi har rundt oss i undervisningsopplegget til skolen. Foreldre med barn under 16 år er noe mer nøkterne i forhold til kulturminner som en del av undervisningen, enn den eldre delen av befolkningen.
- Ønske om at kulturminneplanen blir et arbeidsdokument.

Vurdering

Folldal kommune har gjennomgått en stor endring siden den store hjørnesteinsbedriften, Folldal gruver ble nedlagt i 1993. Fra å ha en stor hjørnesteinsbedrift, består næringslivet i dag av små og mellomstore bedrifter, med marked hovedsakelig lokalt. Enkelte aktører har marked langt ut over kommunegrensen. Det er viktig å ivareta og utvikle eksisterende næringsliv, samtidig som det tilrettelegges for nye aktører.

Folldal er en nasjonalparkkommune, noe som gir begrensninger for deler av næringslivet, men som vi kan velge å se som et fortrinn og derved skape muligheter for andre.

Stadig flere ønsker å ha muligheten til delvis å jobbe fra hjemmekontor. For å tiltrekke nye aktører vil derfor god tilgjengelighet til raskt fibernett og mobilnett være svært viktig, i tillegg til næringsarealer og nok energi.

Opprettholdelse av bygdas egenart ansees som viktig, med tanke på hvilke næringer vi ønsker å tiltrekke oss. En sannsynlig suksessfaktor er at nye næringer passer inn og utfyller det eksisterende næringslivet. De demografiske utfordringene vil også være viktig å hensynta. En stadig mer aldrende innbyggermasse, gjør det svært viktig å tilrettelegge slik at bygdas ungdommer velger å bli og satse i bygda, samt forsøke å tiltrekke flere ungdommer. At vi tar imot flyktninger i bygda er viktig, spesielt å lykkes med en god integrering slik at disse velger å bli boende og være aktive bidragsytere i næringslivet. Om mulig, bør vi også forsøke å tiltrekke oss flere med den kompetansen vi ser et behov for i eksisterende og nytt næringsliv. Å følge utviklingen og tilpasse seg til eksisterende trender/megatrender er en annen faktor som øker sannsynligheten for å lykkes.

Folldal har et fjellandbruk der ressursgrunnlaget er dyrka jord egnet for grovfordyrking, mye arealer kartlagt som egnet for dyrkingsjord, et godt utmarksbeite, store seterområder og fjellskog med furu og bjørk. Eiendomsstrukturen i Folldal er preget av mange og små landbrukseiendommer. I alt er det registrert cirka 270 landbrukseiendommer med stort og smått. 108 (40%) hadde foretak som sendte søknad om produksjonstilskudd i 2022, og av disse var det 98 eiendommer (36%) som hadde husdyrdrift. En vesentlig høyere andel av landbrukseiendommene har fast bosetting, og ifølge SSB er litt over 42% av alle innbyggerne i Folldal bosatt på en landbrukseiendom. En høy andel av de aktive landbrukseiendommene i Folldal har gjort investeringer i driftsbygninger de siste 10-15 åra. Landbruket i Folldal er stort sett moderne og oppdatert, men fjellandbruket er likevel sårbart for politiske rammebetingelser.

For landbruket gjelder en del tunge trender med teknologisk utvikling og avlsmessig framgang som gjør det mulig å produsere mjølk, kjøtt og andre jordbruksprodukter med stadig mindre forbruk av arbeidstimer. Det samme gjelder for avvirking av tømmer. Lønnsveksten i Norge de siste 60 årene har gjort det lønnsomt å mekanisere bort mye manuelt arbeid. Arbeid har fått en høyere kostnad mens maskiner og energi relativt sett har blitt billigere. Mekanisering og automatisering fører til færre sysselsatte i landbruket, og at de gjenværende i gjennomsnitt driver et større areal og har en større produksjon. Samtidig har det i Folldal vært lagt vekt på å bevare mangfoldet av ulike bruksstørrelser og driftsopplegg, og legge til rette for allsidig næringsutvikling på landbrukseiendommene med både tradisjonelt landbruk og nye næringer. Hovedtrenden i Folldal som i andre landbrukskommuner de siste 50 åra er likevel at antallet personer sysselsatt i landbruket har gått nedover, i takt med at landbruket har blitt modernisert og ny teknologi har blitt tatt i bruk.

Vurdering kulturminner:

Folldals kommunestyre vedtok 10. november 2022 *Kulturminneplan for perioden 2022-2025*. Formålet med kulturminneplanen er at den skal fungere som et styringsverktøy for kommunal planlegging og forvaltning på kulturminnefeltet, gi en oversikt over de viktigste kulturminner og kulturmiljøer i kommunen og belyse deres verdi. I tillegg skal planen blant annet bidra til bevaring av verdifulle kulturminner, inspirere til bruk av kulturarven som ressurs, kunne fungere som kunnskapsgrunnlag og veileder og et grunnlag for en aktiv tilskudds- og økonomiforvaltning.

Handlingsdelen av planen er et arbeidsdokument med vedtatte mål og delmål, som skal revideres hvert fjerde år. Planen fokuserer i stor grad på de samme punktene som innbyggerne har trukket frem som viktige fokusområder.

Mål og strategier

	<i>Vi vil</i>	<i>Slik gjør vi det</i>
4.1	Bidra til å ivareta og videreutvikle eksisterende næringsliv	- Har et aktivt og engasjert tiltaksapparat. - Styrker lokale og regionale nettverkssamarbeid.
4.2	Tiltrekke oss nytt næringsliv	- Synliggjør Folldals fortrinn
4.3	Bidra til et bærekraftig reiseliv	- Utvikler Folldal Nasjonalparkkommune som en tydelig merkevare. - Støtter opp om aktuelle prosjekter. - Søker samarbeid, lokalt, regionalt, nasjonalt og internasjonalt. - Bygger opp under samarbeidet med Nasjonal turistvei Rondane.
4.4	Utvikle kulturminnene til en ressurs for innbyggere og tilreisende	- Ser kulturell verdiskaping i sammenheng med sosial, økonomisk og miljømessig verdiskaping.
4.5	Bidra til å ivareta og videreutvikle landbruksnæringen.	- Har oppdaterte planer og retningslinjer innenfor landbruksfeltet. - Har et mest mulig omfangsrikt landbruk innenfor den til enhver tid gjeldende markedssituasjon innenfor ulike produksjoner. - Utnytter muligheter for nye næringer og tilleggsnæringer. - Utviklinger et klimasmart landbruk. - Arbeider for å bedre rammebetingelsene for fjellandbruk og utmarksbeiting.

5. Nasjonalparkkommunen Folldal

Kommuner som har et nasjonalparkareal på minimum 1 kvadratkilometer, og som følger gitte kriterier, kan søke status som nasjonalparkkommune.

Nasjonalparkkommuner skal aktivt legge til rette for besøkende som vil oppleve nasjonalparkene og områdene rundt, samtidig som natur- og verneverdier blir tatt vare på.

Hver nasjonalparkkommune har et tettsted hvor du som besøkende skal kunne finne servicefunksjoner som informasjon, overnatting, matservering og dagligvarehandel. I tillegg har alle nasjonalparkkommunene turmuligheter og merkede stier.

Folldal har to nasjonalparker innenfor kommunegrensen og har vært nasjonalparkkommune siden 2008. 17.10.2018 vedtok kommunestyret i sak nr. 37/18 å implementere kriterier for nasjonalparkkommuner i kommunens samfunnsdel og øvrig planverk. Søknaden om å få forbli nasjonalparkkommune ble innvilget av miljødirektoratet 12.02.2019. Kriterier for Nasjonalparkkommunen skal forankre sin status som aktør under merkevaren Norges nasjonalparker i sitt planverk.

[2022.06.01-Kriterier-for-nasjonalparkkommuner.pdf](#)
Strategidokument for Norges nasjonalparkkommuner

Lokale føringer

Besøksforvaltningen i Rondane -og Dovre nasjonalpark vil legge føringer for lokale næringsdrivende, for innbyggere generelt og for våre tilreisende gjester.

Besøksstrategiens formål:

- bidra til å ivareta verneverdiene og øke forståelsen for vernet
- bidra til gode opplevelser for de besøkende
- bidra til lokal verdiskaping

Definisjonen på besøksforvaltning er å legge til rette for og styre bruken i en nasjonalpark slik at opplevelsen for de besøkende og den lokale verdiskapingen blir størst mulig, forståelsen for vernet økes og verneverdiene ivaretas. Besøksstrategien er en plan for hvordan nasjonalparkstyret vil gjennomføre besøksforvaltning for parken. Besøksstrategien skal vise hvilke tiltak som er nødvendige for å balansere verneverdier, besøkende og lokal verdiskaping i et verneområde, slik at en oppnår størst mulig nytte for alle tre interesser. Et viktig prinsipp for besøksstrategien er at i de tilfeller det er motstridende målsettinger mellom ivaretagelse av verneverdiene, tilrettelegging for de besøkende og lokal verdiskaping, skal ivaretagelse av verneverdiene tillegges størst vekt.

FNs Bærekraftsmål

FNs bærekraftsmål er verdens felles arbeidsplan for å utrydde fattigdom, bekjempe ulikhet og stoppe klimaendringer innen 2030. FN viser til tre dimensjoner som verden må jobbe med for å skape en bærekraftig utvikling. Disse tre dimensjonene er **klima og miljø, økonomi og sosiale forhold**. Det er sammenhengen mellom disse tre dimensjonene som avgjør om noe er bærekraftig. I kapittelet om Folldal som nasjonalparkkommune gjelder spesielt følgende mål:

Bærekraftige systemer for matproduksjon er viktig for å øke produktiviteten og inntektene til småskalaprodusenter.

Jordvern og bærekraftig landbruk og matproduksjon

Ivareta naturmangfold og vannmiljø

Tilrettelegging for fysisk aktivitet er med på å sikre god folkehelse og økt livskvalitet.

Legge til rette for trygt og trafiksikkert lokalmiljø.

Bredde i kompetanse/ utdanning for å kunne ivareta bærekraftig utvikling

Verne og gjenopprette vannrelaterte økosystemer

Bedre vannkvaliteten ved å redusere forurensing

Jobbe for å nå nasjonale krav til vannkvalitet

Etablere møteplasser som fremmer integrering og inkludering av alle. Barn, unge, eldre, personer med funksjonsnedsettelse og personer fra ulike kulturer.

Alle skal ha tilgang til trygge inkluderende og tilgjengelige grøntområder og offentlige rom.

Gjøre byer og lokalsamfunn inkluderende, trygge, robuste og bærekraftige

Utvikle og innføre metoder for å måle effekten av et bærekraftig reiseliv som skaper arbeidsplasser og fremmer lokal kultur og lokale produkter

Handle umiddelbart for å bekjempe klimaendringene og konsekvensene av dem

Beskytte, gjenopprette og fremme bærekraftig bruk av økosystemer, sikre bærekraftig skogforvaltning, stanse og reversere landforringelse samt stanse tap av artsmangfold

Innspill

- Folldal kommune bør i større grad bruke sin status som nasjonalparkkommune i sin profil og omdømmebygging.
- *Nasjonalpark og villrein* engasjerer, og bygdas befolkning spriker mellom et ønske om å sette villrein i fokus og å ta vare på dem på den ene siden og opplevelsen av at reinen er til hinder for muligheten til å utvikle næringslivet i regionen og med det, muligheten til å bo her, på den andre siden. Forvaltningen av nasjonalparkene og vernet av villrein er ikke kommunalt styrt. Det er derfor viktig for våre innbyggere at kommunen er delaktig i styrer der forvaltning diskuteres og avgjøres. Innpass i slike styrer, i kraft av å være en nasjonalparkkommune, vil derfor være viktig i fremtiden*.
- Statusen gir kommunen medvirkningskraft i forvaltning gjennom deltakelse i råd og utvalg
- Nasjonalparken oppleves som viktig for næringslivet i Folldal
- Hvorvidt naturen er vernet eller ikke, har i varierende grad noen betydning for lokalbefolkningen
- Diskusjonen tilspisser seg ofte rundt tema villrein og hvorvidt villreinens interesser bør veie tyngre enn næringslivets.

Vurderinger

Folldal har fem verneområder som båndlegger ca. 70% av arealet, i tillegg til de store villreinområdene. Randsoner til nasjonalpark og verneområder er tilrettelagt av- og deles med landbruksnæringen. Her finner vi kulturminner, seterveier, små overnattingsbedrifter, muligheter og utfordringer. Villreinen har vært en viktig del av samfunnet og kulturen vår, og skal fortsatt være det. Mange bor i kommunen nettopp fordi vi har storslått natur og rike muligheter til jakt og fiske osv. Dette utfordringsbildet gjør det særs viktig med god dialog, samhandling, gjensidig respekt for ulike syn og kommunikasjon som i minst mulig grad bygger opp under polarisering.

Det er viktig at kommunen deltar i råd og utvalg slik at vi i størst mulig grad kan styre forvaltningen av våre egne områder. Balansen mellom bruk og vern er viktig. Nye besøksstrategier og retningslinjer for bruk av områdene våre er på vei. Det vil bli avgjørende for oss å sette oss i førersetet for prosessene. Ved å samarbeide med kommunene rundt oss kan vi få en tydelig og kunnskapsbasert prosess.

Store deler av kommunens areal er vernet i en eller annen form. Kommunens innbyggere ser ut til å være delt i forhold til villrein og vern vs. næringsutvikling. Likevel er det er klar overvekt som mener at hensynet til villreinen skal veie tungt der villreinens interesser berøres.

For næringsdrivende er det en utfordring å kunne planlegge frem i tid, når man opplever at man til tross for god dialog med forvaltningen, ikke oppnår tilstrekkelig forutsigbarhet. Det kan synes utfordrende at Nasjonalparkstatusen ser ut til å dra flere besøkende hit. Flere mennesker i nasjonalparken er utfordrende for reinen.

Kommunen bør utnytte statusen som nasjonalparkkommune bedre enn i dag gjennom:

- En tydelig grafisk design
- God/bedre informasjon til våre gjester
- Jobbe med å styrke bevisstheten om statusen blant egne innbyggere
- Tilrettelegge bedre i sentrum og ved inngangsportaler til nasjonalparken

Mål og strategier

Målene for samfunnsplanen ser ut til i stor grad å kunne videreføres fra gjeldende plan med noen tilføyelser, men strategier må oppdateres. Enkelte mål kan slås sammen. Folldal kommunes reiselivsnæring er i hovedsak naturbasert, med behov for nettverk og kunnskap innenfor denne nisjen. En bærekraftig forvaltning av området vårt må ligge til grunn for næringsutvikling og aktivitet.

	<i>Vi vil</i>	<i>Slik gjør vi det</i>
5.1	Utvikle Folldals identitet som Nasjonalparkkommune.	- Styrke samarbeidet mellom forvaltningen og næringsdrivende og skape gode samtalearenaer. - Ha en tydelig profil og styrke merkevaren Folldal nasjonalparkkommune. - Formidle informasjon og kunnskap om Nasjonalparkene. - Balansere bruk og vern gjennom godt samarbeid mellom ulike interessegrupper.
5.2	Bidra til bærekraftig bruk av naturen.	- Bidra til høy grad av faglighet som grunnlag for vurderinger rundt biologisk og geologisk mangfold. - Sette klimaarbeid i nasjonalparkkommunen på dagsorden. - Skape gode prosjekter som ivaretar økonomisk, sosial, miljømessig og kulturell verdiskaping. - Styrke samarbeidet med kommuner og regioner med tilsvarende muligheter som Folldal kommune.

*NPKL = Et nettverk av nasjonalparklandsbyer og nasjonalparkkommuner. Pr. 1.02.21. består NPKL av 38 medlemskommuner.

6. Arealstrategi

Folldal kommune trenger innbyggere, som trenger boliger og arbeidsplasser, som trenger areal! En arealstrategi skal sikre en bedre sammenheng mellom kommuneplanens overordnede samfunns mål, fastlagt i kommuneplanens samfunnsdel, og arealdisponeringen, fastlagt i kommuneplanens arealdel. Strategiene i arealstrategien vil i hovedsak ha virkning fra første revisjon av kommuneplanens arealdel etter at samfunnsdelen er vedtatt.

Nasjonale, regionale og lokale føringer

Når det gjelder fradeling av tomter og bygging, peker overordnede myndigheter stort sett på fortetting og utbygging rundt kollektivknutepunkter for å gjøre transport mest mulig bærekraftig. For kommuner med få innbyggere og mye areal, er det imidlertid akseptert fra overordnede myndigheter at man avviker dette hovedprinsippet, og også tilbyr større tomter utenfor sentrum for de som ønsker det.

Det meste av kommunens areal som det er mulig å bygge på (i henhold til plansituasjonen) er ubebygd. Hvordan disse arealene forvaltes i fremtiden kan ha mye å si for det biologiske mangfoldet, og for framtidige klimautslipp.

Når det gjelder mineralressurser til byggeråstoff, er levetiden for sand og grus beregnet til mellom 20 og 50 år av Direktoratet for mineralforvaltning. Når det gjelder knust fjell, mangler vi denne type ressurser, noe som kan forklares med at kvaliteten på fjellet ofte ikke er god nok til dette formålet. Når det gjelder forekomster av viktige metaller, kan det for eksempel være drivverdige forekomster i Grimsdalen, men disse ligger i et landskapsvernområde, og dette krever egne prosesser. Det bør i planverket sikres at mineralressurs ikke blir bygd ned og gjort utilgjengelige.

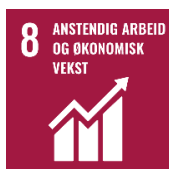
FNs bærekraftsmål

FNs bærekraftsmål er verdens felles arbeidsplan for å utrydde fattigdom, bekjempe ulikhet og stoppe klimaendringer innen 2030. FN viser til tre dimensjoner som verden må jobbe med for å skape en bærekraftig utvikling. Disse tre dimensjonene er **klima og miljø, økonomi og sosiale forhold**. Det er sammenhengen mellom disse tre dimensjonene som avgjør om noe er bærekraftig. I kapittelet om Arealstrategi gjelder spesielt følgende mål:

Ta vare på den dyrka og dyrkbare jorda vi har.

Sikre bærekraftige systemer for matproduksjon.

Sette av nødvendig areal til industri- og næringsbedrifter.

Fremme en utviklingsrettet politikk som støtter opprettelse av anstendige arbeidsplasser, entreprenørskap, kreativitet og innovasjon.

Tilgang til tilfredsstillende og trygge boliger og grunnleggende tjenester.

Tilgang til trygge, tilgjengelige og bærekraftige transportsystemer.

Stimulere til nybygging i tilknytning til grendesentere, med gang- og sykkelavstand til daglige gjøremål.

Matjord, jordhelse og forringet landareal – norsk matproduksjon er avhengig av en langsiktig og bærekraftig forvaltning av jorda.

Bevare økosystemene i fjellområdene.

Innspill:

Mange av innspillene som kom i medvirkningsprosessen har relevans for arealstrategien. Nedenfor er tatt med et lite utvalg:

- Bør legges til rette for boligbygging i Grimsbu (kort reiseveg til Alvdal og Tynset)
- Bygg leiligheter i gamle Verket skole.
- Store hundegårder bør ikke ligge i sentrum eller i boligfelt – dette forringer bokvaliteten.
- Hyttebygging må ikke komme i konflikt med villreinen, og fortetting skje utenfor villreinens leveområde.
- Kommunen bør satse på hyttebygging – heller nye hyttefelt enn fortetting av eksisterende.
- Næring må være miljømessig bærekraftig.
- Mineralutvinning er uaktuelt, pga. villreinen.
- Gruvedrift for utvinning av metaller som verden trenger.
- Pga. miljøhensyn bør det ikke satses på turisme, men heller et godt samfunn for de som bor her
- Landbruket er Folldals viktigste næring, og bør ha fortrinn i forhold til hytter etc.

Vurdering:

Noe av begrunnelsen for å tillate spredt boligbygging med romslige tomter, er at det er en del innbyggere som driver med hunder og hester og andre aktiviteter som ikke egner seg i tette boligfelt. Så lenge ikke dette utløser utstrakt vegbygging, går ut over jordbruksareal eller reduserer miljø- og naturverdier, vil dette være positivt etter en samlet vurdering.

Folldal kommune forholder seg i stor grad til føringer fra overordnede myndigheter når det gjelder å ta hensyn til villreinbestanden. Vi foreslår å ta bort det meste av arealene avsatt til fritidsbebyggelse i Kommuneplanens arealdel som ikke er realisert ved utarbeidelse av reguleringsplan eller andre tiltak.

Hvorvidt man i Folldal kommune skal ha framtidig utvinning av mineraler knyttet til det grønne skiftet, er avhengig av hvilke forekomster som finnes, og må avveies i forhold til de ulike interessene som vil være involvert. Det bør også foretas en helhetlig vurdering i forhold til regionale og nasjonale interesser.

Kommunen har ført en streng praksis når det gjelder omdisponering av dyrka og dyrkbar jord. Denne praksisen foreslås videreført.

Mål og strategier

<i>Vi vil</i>	<i>Slik gjør vi det</i>
6.1 Ha tilgjengelige boliger for alle	- Legger til rette for nybygging i eller rundt Folldal sentrum og grendesentrene. - Legge til rette for spredt boligbygging i tilknytning til eksisterende veinett.
6.2 Ta vare på villreinen og sårbar natur	- Nye områder for bebyggelse skal etableres i tilknytning til eksisterende infrastruktur.
6.3 Legge til rette for næringsutvikling	- Legger til rette for næringsutvikling på landbrukseiendommer, også utenfor det tradisjonelle landbruket. - Har til enhver tid tilgjengelige næringsarealer med nødvendig infrastruktur. - Avsetter tilstrekkelige arealer til mineralforekomster. - Er positive til prosesser for leting etter drivverdige metaller.
6.4 Ha hyttebygging på naturens premisser	- Har ikke større reserve av planlagte hytteområder i Kommuneplanens arealdel enn det er behov for. - Tillater ikke ny spredt fritidsbebyggelse.
6.5 Ha et bærekraftig landbruk	- Legger til rette for utmarksbeite. - Opprettholder dyrka mark (fulldyrka jord, overflatedyrka jord og innmarksbeite). - Bevarer dyrkbar jord som en ressurs for nydyrking og framtidig matproduksjon. - Legger til rette for en bærekraftig og aktiv forvaltning av produktive skogarealer.

7. Kommunen som organisasjon

Dette kapittelet samler det som er direkte knyttet til kommunen som organisasjon og levering av tjenester. Det er tatt utgangspunkt i mål og strategier fra samfunnsdelen 2010-2026, men kapitteinndelingen er endret.

Nasjonale føringer og rammer

- **Kommuneloven:**
Loven gir bestemmelser om kommunal organisering, saksbehandling, økonomisk forvaltning og planlegging i kommunen.
- **Forvaltningsloven:**
Loven gir bestemmelser om behandlingsmåten i den offentlige forvaltningen.

FNs bærekraftsmål

FNs bærekraftsmål er verdens felles arbeidsplan for å utrydde fattigdom, bekjempe ulikhet og stoppe klimaendringer innen 2030. FN viser til tre dimensjoner som verden må jobbe med for å skape en bærekraftig utvikling. Disse tre dimensjonene er **klima og miljø, økonomi og sosiale forhold**. Det er sammenhengen mellom disse tre dimensjonene som avgjør om noe er bærekraftig. I dette kapittelet gjelder spesielt følgende mål:

Forvaltningen skal være åpen og ha høy tillit i befolkningen.

Samarbeid med nabokommuner og lokale organisasjoner.
Involvering av innbyggere.
Faglig nettverksbygging lokalt og regionalt.

Innspill

- Digitalisering av standardiserte tjenester.
- Viktig å kunne møte saksbehandler fysisk ved behov. Langt fra alle kan bruke digitale tjenester.
- Søknadsskjemaer og informasjon om utfylling bør være tilgjengelig både digitalt og på papir.
- Interkommunalt samarbeid er en bedre løsning enn sammenslåing av kommuner.

- Samarbeid er viktig for å få dekket lovpålagte oppgaver og sikre profesjonalitet. Viktig å fortsatt kunne treffe saksbehandler i Folldal.
- Er det rom for at eldre kan stå i jobben? De seniorpolitiske retningslinjene i kommunen bør videreføres.
- Ønsker informasjon gjennom ulike kanaler både digitalt og analogt.
- Bør bruke Folldalsportalen til å formidle informasjon.
- Personer som har behov for spesielle tjenester tar ikke kontakt da tjenesten er ukjent.
- Saksbehandler bør ha tilstrekkelig med faglighet. Viktig med fagmiljøer.

Vurderinger

Mål for kommunen som organisasjon deles opp i ett hovedmål og tre delmål med strategier som underbygger hovedmålet. Selve organisasjonsverdiene til Folldal kommune tas ved denne revideringen ut av samfunnsdelen. Dette med bakgrunn i at selve verdiene ikke hører hjemme i en samfunnsdel da disse bl.a. ikke inneholder mål eller strategier. Utarbeidelse eller revidering av organisasjonsverdier krever i tillegg en større involvering av tillitsvalgte og kommunens ansatte, enn det som er lagt opp til i denne prosessen for revideringen av samfunnsdelen. Det er valgt å ta inn en strategi under målet om positiv omdømmebygging som omfatter bevisstgjøring av et felles verdigrunnlag. Eventuelt endring av verdiene må gjøres i en egen prosess i organisasjonen.

- **Hovedmål:**
Folldal kommune skal ivareta den enkelte innbyggers rettigheter. Dette gjenspeiler kommunens viktigste funksjon og er derfor valgt å ta med i hovedmålet. Samtidig må organisasjonen være levedyktig. Med dette menes at kommunens virksomhet må baseres på det økonomiske handlingsrommet og behovet for tjenester.
- **Positivt omdømme:**
Målet er videreført fra samfunnsdelen 2010-2026 da et godt omdømme er grunnleggende for kommunens virksomhet. Til målet er det knyttet strategier som omfatter informasjon, dialog, åpenhet, tillit, samarbeid og et felles verdigrunnlag. Det er under medvirkningen kommet inn mange innspill rundt dette med informasjon. Kommunen ønsker å ha tilgjengelig og oppdatert informasjon til sine innbyggere og dette settes opp som en strategi. Mer detaljert om informasjonskanaler og om informasjonen skal være digital eller analog, vil bli gitt i handlingsdelen og i kommunens informasjonsstrategi.
- **Mål om tjenester**
Folldal kommune ønsker å kunne tilby innbyggerne i kommunen riktige, gode og kostnadseffektive tjenester. Dette settes opp som mål for tjenester. Kommunen ønsker å følge den digitale utviklingen, samtidig som det er ønske om fysisk tilstedeværelse for de som trenger det. Dette samsvarer med innspillene som er kommet inn. Digitalisering av tjenester kan gi fordeler som effektivisering og fleksibilitet. Samtidig er det stor enighet om at det bør være mulig å treffe en fysisk person dersom man har behov for dette.

Per i dag deltar Folldal kommune i en rekke samarbeid for ulike tjenester. Dette oppleves stort sett positivt for innbyggerne i henhold til innspillene og videreføres som en strategi.

- **Kommunen som arbeidsgiver**

Folldal kommune ønsker å være en god arbeidsplass. Samhold og felles identitet er viktig for å nå dette målet. Høy faglighet og muligheter for kompetanseutvikling er også viktig for den enkelte arbeidstaker og for kvaliteten på tjenestene kommunen skal levere. Det å legge til rette for kompetanseutvikling og støtte opp om dette velges derfor som strategi. I tillegg er det spesielt viktig for ansatte i en liten kommune og ha et faglig nettverk på tvers av kommunegrenser. Som arbeidsgiver ønsker kommunen å støtte opp om disse ulike nettverkene.

Mål og strategier

	<i>Vi vil</i>	<i>Slik gjør vi det</i>
7.1	At Folldal skal være en bærekraftig kommune der hver enkelt innbyggers rettigheter ivaretas.	
7.2	Skape et positivt omdømme	- Har til enhver tid oppdatert og tilgjengelig informasjon om organisasjonens virksomhet. - Legger til rette for aktiv brukerdiallog med innbyggerne. - Etterstreber å være en organisasjon med høy grad av åpenhet og tillit hos innbyggerne. - Prioriterer samarbeid med lokale aktører og frivillige organisasjoner. - Framsnakker og presenterer positive saker. - Bevisstgjør et felles verdigrunnlag i organisasjonen.
7.3	Tilby riktige, gode og kostnadseffektive tjenester til innbyggerne	- Har fokus på god tilgjengelighet for kommunens tjenester ved å videreutvikle digitale løsninger kombinert med fysisk tilstedeværelse. - Tilbyr god service og tidsriktig saksbehandling. - Deltar i samarbeid med nabokommuner. - Har fokus på kvalitet. - Er åpen for nyutvikling og innovasjon.
7.4	Være en god og attraktiv arbeidsgiver	- Arbeider med samhold og felles identitetsbygging. - Har fokus på etikk. - Legger til rette for og er en pådriver for kompetanseutvikling. - Støtter opp om faglige og relevante nettverk. - Tilbyr som hovedregel heltidsstillinger. - Arbeider aktivt med rekruttering.

8. Samfunnssikkerhet og beredskap

Nasjonale føringer og rammer

Som nasjonale føringer og rammer henvises spesielt til følgende lover og forskrifter:

- Plan- og bygningsloven
- Sivilbeskyttelsesloven
- Forskrift om kommunal beredskapsplikt
- FylkesROS Innlandet 2022-2026

Lokale forhold

Fra overordna ROS, Risiko Og Sårbarhetsanalyse, for Folldal: Folldal er en stor kommune i utstrekning, men med liten befolkning og spredt bosetting. Klimaet er stabilt, vi er relativt lite utsatt for ekstremvær og har heller ingen store gjennomfartsårer eller virksomheter som medfører særskilt risiko.

FNs bærekraftsmål

FNs bærekraftsmål er verdens felles arbeidsplan for å utrydde fattigdom, bekjempe ulikhet og stoppe klimaendringer innen 2030. FN viser til tre dimensjoner som verden må jobbe med for å skape en bærekraftig utvikling. Disse tre dimensjonene er **klima og miljø, økonomi og sosiale forhold**. Det er sammenhengen mellom disse tre dimensjonene som avgjør om noe er bærekraftig. I dette kapittelet gjelder spesielt følgende mål:

Redusere risiko for skade og dødsfall når uønskede hendelser inntreffer.

Redusere risiko for forurensning av drikkevann når uønskede hendelser inntreffer.

Sikre trygg byggegrunn.
Redusere antall personer som rammes dersom uønskede hendelser inntreffer.

Redusere risikoen for forurensning av bekker og elver når uønskede hendelser inntreffer.

Redusere risikoen for forurensning når uønskede hendelser inntreffer.

Innspill

- Samfunnssikkerhet er et viktig tema, og kobling mot funn i den helhetlige ROS-analysen er vesentlig. Andre spesifikke utfordringer knyttet til f.eks. klima og digitale risikoer synes ivaretatt.
- Kanskje det kan være aktuelt å se på evt. overføringsverdi fra regional plan for samfunnssikkerhet til kommunens arbeid med samfunnsdelen og temaet beredskap? F.eks. fra FylkesROS?

Vurdering

Kommunen har en helhetlig risiko- og sårbarhetsanalyse (ROS) som er en kartlegging av hvilke uønskede hendelser som kan inntreffe, hvor sannsynlig det er at hendelsene inntreffer og hvilke konsekvenser hendelsene kan få. Analysen inneholder også en rekke tiltak for å redusere risikoen. Funnene og kunnskapene fra helhetlig ROS legges til grunn for arbeidet med beredskap og samfunnssikkerhet.

For at Folldal skal være et trygt lokalsamfunn pekes det på følgende viktige elementer:

- **Kunnskapsgrunnlaget**
Et oppdatert kunnskapsgrunnlag, dvs. kommunens helhetlige ROS, er essensielt for å kunne forhindre uønskede hendelser og redusere konsekvensene dersom en uønsket hendelse skulle oppstå. Gjeldende ROS er vedtatt i 2018 og det jobbes nå med revidering av denne. Dette gjøres i samarbeid med de andre kommunene i Nord-Østerdalen. FylkesROS Innlandet vil være førende for revidering av ny helhetlig ROS.
- **Kompetanse og kapasitet**
Kompetanse og kapasitet er viktig for å kunne forebygge, forberede og håndtere en krisesituasjon dersom denne skulle oppstå.
- **Klimautfordringer**
Heller ikke Folldal vil i framtida være forskåna for klimaendringer. Klimamodellene viser at snittemperaturen vil øke og det vil bli mer regn, spesielt styrtregn. Dette medfører økt risiko for flommer og skred.
- **Digitale angrep**
Også kommunal virksomhet kan være utsatt for digitale angrep. Dette kan gi store konsekvenser både for innbyggere og kommunen som organisasjon. Det er derfor viktig å være robuste mot digitale angrep.

*Vi vil**Slik gjør vi det*

8.1 At Folldal skal være et trygt lokalsamfunn der samfunnssikkerhet og beredskap er godt ivaretatt

- Videreutvikler kunnskapsgrunnlaget.
- Har god kompetanse og tilstrekkelig kapasitet i krisehåndtering.
- Er forberedt på å møte klimautfordringene.
- Har robusthet mot digitale angrep.
- Samarbeider med andre aktører innenfor beredskapsområdet.

9. Klima, energi og miljø

Føringer og rammer

Klima- og energiplan

Dette kapitlet forholder seg i stor grad til regional klima- og energiplan for Nord-Østerdalskommunene. Vi har i tillegg tatt med «miljø», som ikke er berørt i den regionale planen.

I forbindelse med Paris-avtalen fra 2015, meldte Norge først inn et mål om å redusere utslippene med 40% i forhold til 1990. Dette målet ble forsterket i 2020, da Norge meldte inn mål om å kutte utslipp av klimagasser med minst 50% og opp mot 55% innen 2030. Dette målet ble innarbeidet i «Klimaloven» i 2021. Nytt mål om å redusere utslipp med minst 55% er foreslått vedtatt våren 2023.

I henhold til felles Klima- og energiplan, har klimagassutslippene endret seg lite for Folldal kommune i perioden 2009-2021. Det er i klimaplanen (side 12) formulert overordnede mål innenfor fem målområder. Blant annet skal direkteutslipp fra kommunene reduseres med 33 % fra 2021 til 2030. Foruten utslippsreduksjon er det mål innen Karbonopptak i jord og skog, Energiproduksjon og – effektivisering, Klimatilpasning og Omstilling.

Gruveforurensning

I 2003 ga daværende SFT (nå Miljødirektoratet) pålegg til Nærings- og Handelsdepartementet (nå Nærings- og fiskeridepartementet) om å gjennomføre forurensningsbegrensende tiltak i det gamle gruveområdet i Folldal sentrum. Stortinget bevilget i 2022 midler til gjennomføre tiltak i henhold til helhetlig tiltaksplan, og i 2023 skal første trinn i opprydding etter gruveforurensningen i Folldal etter planen settes ut i livet.

Vannregion Glomma fjellregionen - vannområdeplaner

I forbindelse med et regionalt prosjekt som berører alle kommuner som har avrenning til Glommavassdraget, er det blant annet satt fokus på spredte avløp, som det er mange av i Folldal kommune.

FNs bærekraftsmål

FNs bærekraftsmål er verdens felles arbeidsplan for å utrydde fattigdom, bekjempe ulikhet og stoppe klimaendringer innen 2030. FN viser til tre dimensjoner som verden må jobbe med for å skape en bærekraftig utvikling. Disse tre dimensjonene er **klima og miljø, økonomi og sosiale forhold**. Det er sammenhengen mellom disse tre dimensjonene som avgjør om noe er bærekraftig. I kapitlet om gjelder spesielt følgende mål:

Ha rent og godt drikkevann til alle

Fornye gamle ledningsnett

Begrense avrenning fra landbruket og fra private avløpsanlegg

Jobbe for tilstrekkelig framtidig strømkapasitet i kommunen.

Stimulere til nybygging av boliger i gang- og sykkelavstand til daglige gjøremål gjennom planlegging.

Stimulere selskaper til å ta i bruk bærekraftige metoder og å integrere informasjon om egen bærekraft i rapporteringsrutiner.

Utvikle og innføre metoder for å måle effekten av bærekraftig reiseliv som skaper arbeidsplasser og fremmer lokal kultur og lokale produkter.
Bestille varer og tjenester som i størst mulig grad medfører lave utslipp av klimagasser.

Viser til regional klima- og energiplan

Sikre bevaring, gjenoppretting og bærekraftig bruk av land- og ferskvannsbaserte økosystemer og deres tjenester.

Bevare økosystemene i fjellområdene.

Følge opp klima- og energiplanen i samarbeid med de øvrige kommunene.

Innspill

I medvirkningsprosessen er det ikke eksplisitt stilt spørsmål om klima, energi og miljø, og det har i liten grad kommet direkte tilbakemeldinger om disse temaene. Vi viser til prosess og innhold til den nevnte klima- og energiplanen.

Mål og strategier

Det er tatt utgangspunkt i overordnede mål fra forslag til regional klima- og energiplan, som er disse (kopiert fra utkast 25.01.2023):

- Utslippsreduksjon
 - o Redusere direkteutslipp fra kommunene med 33% fra 2021 til 2030
 - o Bidra til å redusere nasjonale utslipp ved å redusere regionens indirekte utslipp
- Karbonopptak i jord og skog
 - o Begrense avskoging til 0,3% for hver 5-årsperiode frem til 2030
 - o Opprettholde andel myr og våtmark på 8,5%
- Energiproduksjon og -effektivisering
 - o Øke produksjon av fornybar energi i vår region
 - o Utvikling av strømforbruk pr. innbygger som i landet for øvrig
 - o Redusere strømforbruk i kommunale bygg
- Klimatilpasning

- o Begrense negative konsekvenser av klimaendringer for personer, natur og kostnader
- Omstilling
 - o Bidra til klimaomstilling av lokalt næringsliv

I tillegg er det tatt med miljø.

	<i>Vi vil</i>	<i>Slik gjør vi det</i>
9.1	Redusere direkte utslipp av miljøgifter og næringsstoffer.	- Er pådriver for å få gjennomført opprydding etter gruvevirksomheten. - Stimulerer til etablering av nødvendige kantsoner. - Følger opp kvaliteten på anlegg for spredt avløp.
9.2	Opprettholde karbonopptak i jord og skog	- Tar hensyn til vegetasjon og jordsmonn i arealplanlegging.
9.3	Redusere klimagassutslipp	- Jobber for økt produksjon av fornybar energi. - Planlegger for overgang til mer energieffektive løsninger. -
9.4	Motivere til grønn omstilling av kommunal drift og lokalt næringsliv	- Bidrar til miljøsertifiseringer i lokalt næringsliv.